

Hans-Jürgen Sasse (*30. 4. 1943 – †14. 1. 2015)

Hans-Jürgen Sasse studoval obecnou jazykovědu, balkanistiku, indoeuropeistiku a semitistiku na univerzitách v Berlíně, Soluni a Mnichově. Na mnichovské univerzitě roku 1970 promoval úspěšnou obhajobou disertace „Lingvistická analýza arabského dialektu z Mḡalla-mīye v provincii Mardin (jihovýchodní Turecko)“ (viz 1971a). V letech 1972–1977 působil jako vědecký asistent v Ústavu obecné a indoevropské jazykovědy mnichovské univerzity. Zde se roku 1975 habilitoval v oboru obecné jazykovědy spisem o morfofonologii jazyka galab (= dasaneč; viz 1974a) a už roku 1977 zde byl jmenován řádným profesorem obecné a typologické jazykovědy. V 70. letech podniká též badatelské cesty do Etiopie a Keni, kde se věnuje polnímu výzkumu jazyků kemant, dasaneč = galab, boni, dulla a burji. V 80. letech studuje albánské dialekty ze severního Řecka, odkud si přivezl bohatý materiál na unikátní monografii (1991a) i manželku. V roce 1987 přijímá nabídku univerzity v Kolíně nad Rýnem a odchází tam, aby následujících 21 let vedl Ústav obecné a srovnávací jazykovědy, kde v této roli vystřídal prof. Hansjakoba Seilerse. V Mnichově jej nahradil prof. Michael Job. V roce 2001 byl zvolen řádným členem Akademie věd spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko. Do penze odchází v zimním semestru 2008–2009. Na jeho místo nastupuje Nikolaus P. Himmelmann.

Lingvistické zájmy Hanse-Jürgena Sasseho byly mimořádně pestré a současně hluboké. Málokterý lingvista současnosti je schopen se prosadit v absolutní světové špičce v synchronní i diachronní lingvistice, a suverénně se pohybovat v několika různých jazykových rodinách. Vedle obecné lingvistiky, kde by Sasseho zásluhy měl zhodnotit někdo povolanější, než je autor tohoto portrétu, lze definovat Sasseho tři hlavní sféry konkrétních lingvistických zájmů: albanistika v širším kontextu balkanistickém (sr. 1985a, 1991a, e, 1993c, 1995b), irokézské jazyky se zaměřením na jazyk kayuga (sr. 1988a, 1995c, 1997b, 1999a) a jazyky afroasijské (obecně 1981a, c, 1991b), a v dílčím pohledu jazyky semitské (1971a, 1980b, 1984a, 2003a), jazyky kušitské (obecně 1980b, 1981b, 1987a, 2003a; centrální kušitské: 1973a {kemant}, 1974b; východokušitské: 1975a, b, 1976a, b, 1977a, 1979a, 1980a, b, c, 1982a, 1984b, 1993c, 1995e). Zejména jeho práce o východokušitské srovnávací fonetice (1975a, 1976a, 1979a), srovnávací morfologii (1980b, 2003a) a etymologii (1982a) stavějí solidní základy kušitské srovnávací gramatiky, které snesou obdobné standardy jako srovnávací jazykověda semitská nebo indoevropská. Není náhoda, že tento úkol úspěšně zvládl lingvista školený i v těchto disciplínách.

Sasseho nesmírný vklad do synchronního i diachronního poznání kušitských jazyků se projevil (a stále projevuje) i v organizační rovině. Postaral se o to založením monografické série *Cushitic Language Studies*, nejprve u hamburského nakladatelství Buske, později u ko-

línského nakladatelství Köppe, jehož majitel Rüdiger Köppe je sám vystudovaný afrikanista. Mezi roky 1982 a 2008 vyšlo 26 svazků moderně popisujících různé kušitské jazyky. Série byla poté přejmenována na *Cushitic and Omotic Studies*. V letech 2010–2013 vyšly 3 nové svazky. Její redakce se ujal italský lingvista Mauro Tosco, nejprve společně s Hansem-Jürgenem Sassem, nyní žel sám. Mauro Tosco, profesor turínské univerzity, byl v letech 1993–94 stipendistou Humboldtovy nadace na univerzitě v Kolíně nad Rýnem, stejně jako autor tohoto portrétu. A naším školitelem byl právě Hans-Jürgen Sasse. Budiž tento krátký vědecký životopis a výběrová bibliografie malou splátkou dluhu, který k panu profesorovi máme.

Výběrová bibliografie

1971

- (a) *Linguistische Analyse des arabischen Dialekts der Mhallamiye in der Provinz Mardin (Südosttürkei)*. München: Inaugural. Dissertation zur Doktorgrades der Philosophischen Fakultät der Ludwig-Maximilians-Universität zu München.

1973

- (a) Bemerkungen zum „Language Survey of Ethiopia“. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländische Gesellschaft*. 123, s. 117–128.

1974

- (a) Notes on the structure of Galab. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*. 37, s. 407–438.
 (b) Ein Subjektskasus im Agaw. *Folia Orientalia*. 15, s. 55–67.

1975

- (a) Galla /š/, /s/ und /f/. *Afrika und Übersee*. 58, s. 244–263.
 (b) The Extension of Macro-Somali. Paper presented at the *Colloque international sur les langues Couchitiques et les peuples qui les parlent* (Paris, Sept 1975). Unpublished ms.

1976

- (a) Weiteres zu den ostkuschitischen Sibilanten. *Afrika und Übersee*. 59, s. 125–142.
 (b) Dasanech. In: BENDER, Lionel M., ed. *The Non-Semitic Languages of Ethiopia*. Michigan: African Studies Center, Michigan State University, s. 196–221.

1977

- (a) [+ STRAUBE, Helmut]. Kultur und Sprache der Burji in Süd-Äthiopien: Ein Abriß. In: MÖHLIG, Wilhelm J. et al., eds. *Zur Sprachgeschichte und Ethnohistorie in Afrika*. Berlin: Reimer, s. 239–266 (248–266).
 (b) A note on WH-movement. *Lingua*. 41(3), s. 343–354.
 (c) Gedanken über Wortstellungsveränderung“. *Papiere zur Linguistik*. 13/14, s. 82–142.

1978

- (a) Subjekt und Ergativ: Zur pragmatischen Grundlage primärer grammatischer Relationen. *Folia Linguistica*. 12, s. 219–52.

1979

- (a) The consonant phonemes of Proto-East-Cushitic (PEC): A first approximation. *Afroasiatic Linguistics*. 7(1), s. 1–67.

1980

- (a) [+ AMBORN, Hermann – MINKER, Gunter]. *Das Dullay: Materialien zu einer ostkuschitischen Sprachgruppe*. Berlin: Reimer.
- (b) Ostkuschitische und semitische Verbalklassen. In: DIEM, Werner – WILD, Stefan. *Studien aus Arabistik und Semitistik Anton Spitaler zum 70. Geburtstag von seinen Schülern überreicht*. Wiesbaden: Harrassowitz, s. 153–174.
- (c) Textproben der Boni-Sprache. *Afrika und Übersee*. 63, s. 79–101.

1981

- (a) Afroasiatisch. In: SCHADEBERG, Thilo, ed. *Die Sprachen Afrikas*, Band 2. *Afroasiatisch*. Hamburg: Buske, s. 129–148.
- (b) Kuschitisch. In: SCHADEBERG, Thilo, ed. *Die Sprachen Afrikas*, Band 2. *Afroasiatisch*. Hamburg: Buske, s. 187–215.
- (c) Neue Perspektiven im Afroasiatischen? In: JUNGRAITHMAYR, Herrmann – MIEHE, G., eds. *Berliner Afrikanistische Vorträge. XXI. Deutscher Orientalistentag* (Berlin, 24.–29. März 1980). Berlin: Reimer, s. 145–165.

1982

- (a) *An etymological dictionary of Burji*. Hamburg: Buske.
- (b) Subjektprominenz. In: SIEGLINDE Heinz – WANDRUSZKA Ulrich. eds. *Fakten und Theorien. Festschrift für Helmut Stimm*. Tübingen: Narr, s. 267–286.

1984

- (a) Case in Cushitic, Semitic and Berber. In: BYNON, James, ed. *Current progress in Afro-Asiatic linguistics. Papers of the Third International Hamito-Semitic Congress*, Amsterdam: Benjamins, s. 111–126.
- (b) The Pragmatics of Noun Incorporation in Eastern Cushitic Languages. In: PLANK, Frans, ed. *Objects: Towards a theory of grammatical relations*. London: Academic Press, s. 243–268.

1985

- (a) Sprachkontakt und Sprachwandel: Die Gräzisierung der albanischen Mundarten Griechenlands. *Papiere zur Linguistik*. 32, s. 37–95.

1986

- (a) Christian Lehmann's der Relativsatz. *Lingua*. 69(1), s. 121-138.

1987

- (a) Kuschitische Sprachen. *Studium Linguistik*. 21, s. 78-99.
 (b) The thetic/categorical distinction revisited. *Linguistics*. 25(3), s. 511-580.

1988

- (a) *Der irokesische Sprachtyp*. Köln: Institut für Sprachwissenschaft der Universität zu Köln. Arbeitspapier, n. F., Nr. 9 = *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*. 7, s. 173-213.
 (b) Review of *Studien zum lesqischen verb* von Marianne Moor, Wiesbaden: Harrassowitz, *Lingua*. 76(2), s. 255-257.

1990

- (a) *Theory of language death & Language decay and contact-induced change: similarities and differences*. Papers presented at the International Symposium on Language Death in East Africa, Bad Homburg, January 8. - 12., 1990. Köln: Institut für Sprachwissenschaft. Arbeitspapier, n. F., Nr. 12.

1991

- (a) *Arvanitika: die albanischen Sprachreste in Griechenland*. Vol. 1. Wiesbaden: Harrassowitz.
 (b) Notes on the Prefixation of *a- in Afroasiatic. In: MENDEL, Daniela - CLAUDI, Ulrike. *Ägypten im afro-orientalischen Kontext: Aufsätze zur Archäologie, Geschichte und Sprache eines unbegrenzten Raumes. Gedenkschrift Peter Behrens*. Köln: Universität zu Köln. Afrikanistische Arbeitspapiere, Sondernummer, 1991 s. 271-277.
 (c) Aspect and Aktionsart. A Reconciliation. In: VETTERS, Carl - VANDEWEGHE, Willy, eds. *Perspectives on Aspect and Aktionsart*. Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles. Belgian Journal of Linguistics, Vol. 6, s. 31-45.
 (d) Predication and sentence constitution in universal perspective. In: ZÄFFERER, Dietmar, ed. *Semantic universals and universal semantics*. Berlin: Foris Publications. Groningen-Amsterdam studies in semantics. Vol. 12, s. 75-95.
 (e) *Aspekte der Albanologie: Akten des Kongresses „Stand und Aufgaben der Albanologie heute“: 3.-5. Oktober 1988, Universität zu Köln*. Herausgegeben von Walter BREU, Rolf KÖDDERTZSCH und Hans-Jürgen SASSE. Wiesbaden: Harrassowitz.

1992

- (a) Theory of Language Death. In: BRENZINGER, Matthias, ed. *Language Death. Factual and Theoretical Explorations with Special Reference to East Africa*, Berlin: Walter de Gruyter, s. 7-30.
 (b) Language Decay and Contact-Induced Change: Similarities and differences. In: BRENZINGER, Matthias, ed. *Language Death. Factual and Theoretical Explorations with Special Reference to East Africa*. Berlin: Walter de Gruyter, s. 59-80.

- (c) Das Nomen – eine universale Kategorie? In: *Theorie des Lexikons: Arbeiten des sonderforschungsbereichs 282*. Düsseldorf: Heinrich Heine Universität.

1993

- (a) Das Nomen – eine universale Kategorie? *Language Typology and Universals / Sprachtypologie und Universalienforschung (STUF)*. 46(3), s. 187–221.
- (b) Syntactic categories and subcategories. In: JACOBS, Joachim et al., eds. *Syntax: An international handbook of contemporary research / Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Halbband 1. Berlin–New York: De Gruyter, s. 646–685.
- (c) Ein weltweites Hundewort. In: HEIDERMANNS, Frank – RIX, Helmut – SEEBOLD, Elmar, eds. *Sprachen und Schriften des antiken Mittelmeerraums. Festschrift für Jürgen Untermann zum 65. Geburtstag*. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck. Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, Bd. 78, s. 349–366.

1995

- (a) *A preliminary bibliography on focus*. Köln: Institut für Sprachwissenschaft der Universität zu Köln. Arbeitspapier, n. F., Nr. 23.
- (b) A contrastive study of VS clauses in Modern Greek and Hungarian. *Language Typology and Universals / Sprachtypologie und Universalienforschung (STUF)*. 48(1), s. 142–188.
- (c) The Evolution of Person Prefixes in the Iroquoian Languages and its Functional Background. In: DÜRR, Michael et al., eds. *Language and Culture in Native North America: studies in honor of Heinz-Jürgen Pinnow*. München: LINCOM, s. 199–210.
- (d) Prominence Typology. In: JACOBS, Joachim et al., eds. *Syntax: An international handbook of contemporary research / Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Halbband 2. Berlin–New York: De Gruyter, s. 1065–1075.
- (e) BORELLO, Mario. *Dizionario Oromo-Italiano = Oromo-Italian dictionary* (ed. by Hans-Jürgen Sasse). Hamburg: Buske.

1996

- (a) *Theticity*. Köln: Institut für Sprachwissenschaft der Universität zu Köln. Arbeitspapier, n. F., Nr. 27.

1997

- (a) [+ BEHRENS, Leila]. *Lexical typology: a programmatic sketch*. Köln: Institut für Sprachwissenschaft der Universität zu Köln. Arbeitspapier, n. F., Nr. 30
- (b) *Aspektsemantik und Lexikonorganisation: Beobachtungen zum Cayuga (Nordirokesisch)*. Köln: Institut für Sprachwissenschaft der Universität zu Köln. Arbeitspapier, n. F., Nr. 28.

1999

- (a) Lexicological and Lexicographic Problems of Word Families in Cayuga. *Language Typology and Universals / Sprachtypologie und Universalienforschung (STUF)*. 52(3), s. 320–334.

- (b) [+ BEHRENS, Leila]. *Qualities, objects, sorts, and other treasures: gold digging in English and Arabic*. Köln: Institut für Sprachwissenschaft der Universität zu Köln. Arbeitspapier, n. F., Nr. 35.

2001

- (a) *Recent activity in the theory of aspect: accomplishments, achievements, or just non-progressive state?* Köln: Institut für Sprachwissenschaft der Universität zu Köln. Arbeitspapier, n. F., Nr. 40.
- (b) Scales between Nouniness and Verbiness. In: HASPELMATH, Martin – KÖNIG, Ekkehard – OESTERREICHER, Wulf – RAIBLE, Wolfgang, eds. *Language Typology and Language Universals: An International Handbook*. Berlin–New York: Mouton de Gruyter, s. 495–509.

2003

- (a) Cushitic adpositions and their possible relatives in Semitic. In: BENDER, M. Lionel – APPELYARD, David – TAKÁCS, Gábor, eds. *Selected Comparative-Historical Linguistic Studies in Memory of Igor M. Diakonoff*. München: Lincom, s. 123–142.
- (b) [+ BEHRENS, Leila]. *The microstructure of lexicon grammar interaction: a study of „Gold“ in English and Arabic*. München: Lincom Europa.
- (c) [+ EVANS, Nick]. Searching for meaning in the Library of Babel: field semantics and problems of digital archiving [online]. In: BARWICK, Linda – MARETT, Allan – SIMPSON, Jane – HARRIS, Amanda: *Researchers, Communities, Institutions, Sound Recordings*. Sydney: University of Sydney [cit. 28.2.2015]. Dostupné z: http://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/1509/1/EvansSasse_paper_rev1.pdf.

2004

- (a) [+ EVANS, Nicholas]. Problems of Polysynthesis. *Linguistic Typology*. 8(3), s. 394–401.

2006

- (a) [+ BEHRENS Leila – MATIĆ, Dejan]. *Cross cultural differences in the comprehension of irony*. Universität Duisburg-Essen: LAUD. Linguistic Agency, № 675.

LITERATURA

In Memoriam Hans-Jürgen Sasse [online]. [cit. 28.2.2015]. Dostupné z: <http://titus.uni-frankfurt.de/curric/necrolog.htm>.

Příspěvek vznikl pod záštitou grantu P406/12/0655 Grantové agentury České republiky.

Václav Blažek

Department of Linguistics and Baltic Studies

Faculty of Arts, Masaryk University

Arna Nováka 1, 602 00 Brno

Czech Republic

blazek@phil.muni.cz